

श्रीगणेशाय नमः ॥ यन्मार्गोऽस्ति मत्स्यपरेण्डुदहोनिर्गीय रूपाणि तन्मागानि त्रिभक्त्यव्यवहृत्येत्येयं तायोगात् ॥ अर्नवैकस्यैतदहृत्ययमो नन्यायथादेवकीकुंसीत्यवनीषु जग्यधूनवल्क्यात्रयपावनः ॥ १॥ नो
पि सहाजमरणालक्षणायां चौरशेरागाधरीनालकेठाच ॥ चित्तमृषीसोबाजोबचनत्वाव्युक्तं हेभारनदो नयमीन ॥ २ ॥ धर्मत्रिषु द्वविणामष्टकामासावकत्रपवर्णानिरूपितवान्मुनीन्द्रः तस्याधुना नुसबह
निसहजमरणालक्षणायां स निरूपयति वर्णितानि ॥ ३ ॥ तत्र प्रवृत्तिपाथः सम्यङ् निरूपितस्तथापि षड्दुःखानि दिश्यासनमंतरणानि वर्तत इति तन्वाचानं प्रकरणमारभमाणः प्रवृत्ताव
रुताकृतसंतापनिमित्तं कर्तृत्वाभिमानं न्यानाय तेषु प्रथममध्यायमारभ्यते तत्रापि युक्तिशतानापि कर्तृत्वाभिमानस्य दुस्त्यम्बुं युधिष्ठिरप्रश्नमुत्वेनावारयति युधिष्ठिर उवाच रामाबहुविधा फारइत्यादिना
शमः शोकंतरणापाथः बहुविधः कालाहं सुचराद्यधीनाऽंशोकोनाकिंचित्कर्तुमीष्टइत्यादिविवेकप्रकारः सर्वसंकल्पसंन्यासादिस्वरूपः स ह्येते निर्विकल्पक उक्तः तथापि तस्मात्कारा

श्रीगोपालकृष्णाय नमः ॥ नारायणं नमस्कृत्य नरं चैव नरोत्तमं ॥ देवीं सरस्वतीं चैव ततो जयमुदीरयेत् ॥ १ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ इमो बहूविधा कारः सूक्ष्म उक्तः पितामह ॥ न च मे हृदये शान्तिरस्ति श्रुत्वेदमीह शं ॥ २ ॥ अस्मिन् नृपे बहुविधानां तिरुक्तापितामह ॥ स्वकृते कानुशान्तिः स्याच्छुभादुद्विधादपि ॥ ३ ॥ शराच्चित्तशरीरं हि तीव्रव्रणमुदीक्ष्य च ॥ शर्मनोपलभे वीरदुष्कृतान्येव चिंतयन् ॥ ४ ॥ रुधिरणावसिक्तांगप्रस्रवंतं यथाचलं ॥ त्वांहृष्टा पुरुषव्याघ्रसीदवर्षास्त्रिवांबुजं ॥ ५ ॥ अतः कष्टतरं किं नुमत्कृतं यत्पितामहः ॥ इमामवस्थांगमितः प्रत्यभिज्ञैरणाजिरे ॥ ६ ॥ तथा चान्ये नृपूतयः सहपुत्राः स बांधवाः ॥ मत्कृते निधनं प्राप्ताः किं नु कष्टतरं ततः ॥ ७ ॥ वयं हि धातं राष्ट्रांश्च कालमन्युवशंगताः ॥ त्वत्त्वेदं निंदितं कर्म प्राप्स्यामः कांगतिं नृप ॥ ८ ॥ इदं तु धातं राष्ट्रस्य श्रेयो मन्ये जनाधिप ॥ इमामवस्थां संप्राप्तं संयदसौ त्वां न पश्यति ॥ ९ ॥ सोऽहं तव ह्यंतकरः स हृदयकरस्तथा ॥ न शान्तिमधिगच्छामि पश्यंस्त्वादुःखितं क्षितौ ॥ १० ॥ दुर्योधनो हि समरे सह संन्यः सहानुजः निहतः क्षत्रधर्मे स्मिन् दुरात्मा कुलपांसनः ॥ ११ ॥ न पश्यति दुष्टास्मात्त्वामद्यपि तितं क्षितौ ॥ अतः श्रेयो मृतमन्ये न ह जीवितमात्मनः ॥ १२ ॥

भावात् कृतंगोत्रवशाख्यं पापं यां तपत्येव तस्मात्कर्तृत्वादितोषमपनेतुं निदिध्यासनमधिकारसिद्ध्यर्थं चेत्तः श्रद्धादिकराभ्युपार्जनं ब्रूहि ये विनापूर्वोक्तं सर्वहृदये नावतिष्ठन् इत्यभिप्रायः ॥११॥ अस्मिन्नित्यदि अचिन्तितमेव ज्ञायते न त्वात्त्रादिकृतमित्यन्तानधीमतोऽशोकाय भवति यत्तु बुद्धिपूर्वपापं कृतेन तत्कथमाह ज्ञानं आस्ति काश्चादिकविशेषकमात्रेण न तप अपरोक्षस्य कर्तृत्वादित्यस्य परोक्षणा कर्तृत्वादिज्ञानेन निवर्तयितुमशक्यत्वादिति भावः ॥२॥ एतदेव शोककारणं विवृणोति शूरेति त्वामिति शेषः ॥३॥ सीदेसीदमि ॥४॥ मत्कृते मन्तिमिने प्रत्यमित्रैः अमित्राणां प्रति कूलं रस्मदीये रक्तेन शिखंडिप्रभृतिभिः ॥५॥ ६॥ वर्येहीनि हिंश्वाथे काल ईश्वरः मन्युः क्रोधः कागतिमृध्वं लोकं प्राप्य सोमो नरामपीत्यर्थः ॥७॥ अयं शोऽग्रस्तानामस्माकं त्वयमपिलोको नष्टो न तु परेषामित्याह इदं त्वित्यादिना ॥८॥ ९॥ १०॥ ११॥